

הכנס השנתי

יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך

8-9.1.2020 | י"א-י"ב בטבת תש"ף

מכון ון ליר בירושלים

מרכז לידע ולמחקר בחינוך
مركز معلومات وبحث في التربية والتعليم
Center for Knowledge and Research in Education
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

הכנס השנתי

יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך

9.1.2020

י"ב בטבת תש"ף

ידע לשם שינוי
معارف من أجل التغيير

8.1.2020

י"א בטבת תש"ף

למידה רגשית-חברתית (SEL)
التعلم الاجتماعي العاطفي

בחסות האו"ם לנשים השתתף על היוזמה -

מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך פועלת בתווך בין ידע, מדיניות ועשייה, מתוך הכרה בכך שתהליך הלמידה איננו מנותק מהאדם הלומד - מידע חדש מתחבר ומקושר לאמונות ולידע קודם. פעילויות היוזמה נועדו להעשיר את הידע, להרחיב את נקודות המבט ואת אפשרויות הפיתוח והעשייה, ולאתגר את הידוע והמוכר כדי לבנות בסיס איתן לעשייה.

תוכנית הכנס מדגימה את האופן שבו אנו פועלים ורוקמים קשרים בין ידע, מדיניות ועשייה. בכנס יתקיים שיח בין חוקרות, אנשי מטה במשרד החינוך, מנהלות במחוזות וברשויות המקומיות ומנהלי בתי ספר. המפגש לא יתרחש רק על הבמה אלא גם בסדנאות ובמפגשים לא רשמיים בין המושבים.

היוזמה לא בוחרת את הנושאים שבהם היא עוסקת אלא נענית לבקשות ולשאלות ממשרד החינוך ומארגונים אחרים. ההיבט "היוזמתי" מתבטא בדרכי הפעולה שלנו. בשנה האחרונה (כמו בשש עשרה השנים שקדמו לה) פעלנו על מנת שידע מחקר מעודכן ומהימן יהיה זמין ונגיש לכול, וישתלב בתהליכי קבלת החלטות מרמת המטה ועד בתי הספר. עסקנו בנושאים רבים, כגון מדידה בחינוך והמתח בין שיפור ביצועים ואחריותות, השאלה כיצד מדיניות באה לידי ביטוי בבית הספר ובכיתה, פיתוח מקצועי ולמידה של מורים, התאמת מערכת החינוך לעידן הנוכחי ולעתיד, שלומות (well-being) של מורים ותלמידים וכן מימון מערכות חינוך.

תודה מקרב לב לשותפים שלנו לעשייה - אנשי ונשות המטה במשרד החינוך - אשר אמונים על ניהול מערכת חינוכית מורכבת, נוהגים באחריות ועוצרים כדי לשאול, לבחון ולבסס את העתיד; חוקרות וחוקרים מובילים הפועלים בהתנדבות כדי ללמוד ולהעמיק בסוגיות המעסיקות את מערכת החינוך; מורות, מורים ואנשי שדה המביאים עימם ידע ייחודי המשלב חזון, תאוריה ומעשה.

תודה לכל אחת ואחד מכם על השותפות בדרך ועל בחירתכם להגיע לכנס וללמוד יחד, כדי שמערכת החינוך הישראלית תמשיך לשרת נאמנה את ילדינו.

בחודשים האחרונים ובפרט היום בולט בחסרונו ד"ר איתי אשר ז"ל, שהיה המדען הראשי במשרד החינוך. איתי ליווה, תמך ודחף לכך שידע מחקר יהיה "שחקן מפתח" בתהליכי אסטרטגיה, תכנון והטמעה. השותפות שלו חסרה לנו מאוד.

מאחלים לכולנו כנס מעניין ופורה,

תמי האמיס אייזנמן וצוות היוזמה

על אודות היוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך

יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך מקדמת שימוש שיטתי בידע מחקרי עדכני ומבוקר בתהליכי קבלת החלטות בחינוך. ידע מחקרי נגיש וזמין למקבלי החלטות ולציבור הרחב חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות - לשיפור הישגי החינוך בישראל.

היוזמה עוסקת בנושאים הנמצאים על סדר יומם של מקבלי החלטות בתחום החינוך באמצעות שלושה ערוצי פעילות מרכזיים, שבהם משתתפים חוקרים, אנשי שדה ומקבלי החלטות:

1. ועדות מומחים עוסקות בסוגיות מהותיות המעסיקות את מערכת החינוך דרך קבע. אלו סוגיות אשר מעורבים בהן גורמים רבים הפועלים לעיתים בכיוונים מנוגדים. הוועדה מורכבת מכעשרה חוקרים ממגוון דיסציפלינות ותפקידים, העוסקים בהיבטים שונים של הנושא הנבחן. לאחר כשלושים חודשי עבודה הוועדות מגישות דוח המציג תמונת מצב מורכבת ועדכנית של הנושא, מסקנות והמלצות יישומיות.

2. קבוצות עבודה מוקמות לשם גיבוש תוצר קונקרטי הנדרש לקביעת מדיניות או למימושה, למשל מדד, כלי הערכה או יום עיון. קבוצות אלו משלבות אנשי מטה ושטח במשרד החינוך עם חוקרים המתמחים בנושא. בתהליך הנמשך 8-15 חודשים, החוקרים מציגים נקודת מבט תאורטית וביסוס מחקרי התורמים לפיתוח התוצר המבוקש, ואנשי המטה והשטח מציגים את נקודת המבט היישומית ומציפים את האילוצים הקיימים. מתוך תהליך הלמידה המשותף נבנה תוצר יישומי.

3. מידע תומך תכנון (מת"ת) - ערוץ פעילות זה נועד לתת מענה לשאלות ממוקדות בסוגיות אקטואליות של מתווי מדיניות במשרד החינוך. המחקר נערך בידי חוקר מטעם היוזמה ואורך כשלושה חודשים. התהליך מלווה בוועדה אקדמית מייעצת ובמומחה מהתחום. התוצר הוא מסמך ממוקד המציג התייחסות מחקרית לאתגר הנדון וסקירה השוואתית של פתרונות קיימים מהעולם, הן ברמת מדיניות, הן ברמת עקרונות פעולה. התוצר המתקבל מאפשר למקבלי החלטות תכנון מבוסס מחקר וידע.

היוזמה מפרסמת את כלל תוצרי עבודתה ומנגישה אותם לקהלים מגוונים. באתר האינטרנט של היוזמה ניתן למצוא פרסומים ומידע על הפעילויות.

תולדות היוזמה: היוזמה החלה את דרכה ב-2003 כמיזם משותף של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, משרד החינוך ויד הנדיב. בקיץ תש"ע (2010) הוסיפה הכנסת תיקון לחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, והסדירה את אופן ההתקשרות בין משרדי ממשלה המבקשים ייעוץ לבין האקדמיה. מאז פועלת היוזמה כיחידה של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ומנהלת את פעולות הייעוץ בתחום החינוך שהאקדמיה נותנת לממשלה ולרשויות שונות.

למידה רגשית-חברתית (SEL - Social emotional learning) التعلم الاجتماعي العاطفي

8.1.2020

י"א טבת תש"ף

חומרי הרקע כוללים:

- תוכנית הכנס
- תקצירי הרצאות

09:00-08:30

התכנסות והרשמה

09:15-09:00

ברכות ודברי פתיחה

פרופ' מנחם יערי, יו"ר ועדת ההיגוי של היוזמה
ד"ר אודט סלע, לשכת המדען הראשי במשרד החינוך
ד"ר תמי חלמיש אייזנמן, יוזמה

11:10-09:15

מושב ראשון: הטמעה מערכתית של למידה רגשית-חברתית (SEL)

יו"ר: פרופ' רמי בנבנישתי, האוניברסיטה העברית, יו"ר ועדת המומחים

דוברת מרכזית: פרופ' סטפני מ' ג'ונס, אוניברסיטת הרווארד:
למידה רגשית-חברתית בבתי הספר: מדע ופרקטיקה
(הרצאה באנגלית בליווי תרגום סימולטני לעברית ולערבית)

פרופ' רמי בנבנישתי, האוניברסיטה העברית:
עקרונות ללמידה רגשית-חברתית בישראל

ד"ר מיכל טביביאן-מזרחי, סמנכ"לית אסטרטגיה ותכנון במשרד החינוך:
מיומנויות רגשיות-חברתיות בדמות הבוגר - הממשגה לפרקטיקה

יעל ביבר אביעד, מנהלת בית ספר אלונים בראשון לציון:
SEL בבית ספרנו - מעקרונות למעשים

11:30-11:10 הפסקה

מושב שני 13:15-11:30

מאפיינים ואתגרים בחינוך לערכים בישראל

יו"ר: פרופ' חנן אלכסנדר, אוניברסיטת חיפה,
יו"ר ועדת המומחים

פרופ' חנן אלכסנדר:
תפיסות מתחרות לחינוך לערכים

ד"ר נירית טופול, יוזמה:
מדוע מדינות מחנכות לערכים?

שולחנות עגולים: **אילו ערכים יש
לקדם בבתי הספר בישראל?**

פרופ' ח'אלד עראר:
קידום ההוגנות במערכת החינוך

פרופ' זהבית גרוס, אוניברסיטת בר-אילן:
**פיתוח זהות יהודית באופן
פלורליסטי וסובלני**

ד"ר מיה בניש וייסמן, אוניברסיטת חיפה:
חינוך לערכים - הזדמנויות ואתגרים

SEL וישראל - התאמה לחברה הישראלית

יו"ר: ד"ר דפנה קופלמן,
המרכז הבינתחומי הרצליה

עינב לוק, מנהלת שפ"י:
**למידה רגשית-חברתית - הצגת
פעולות מרכזיות במשרד החינוך**

פרופ' מיכל אל יגון, אוניברסיטת תל אביב:
**למידה רגשית-חברתית בקרב
ילדים ומתבגרים עם צרכים
מיוחדים**

פרופ' דני המיאל, מרכז חוסן על שם
כהן האריס, תל אביב:
פיתוח חוסן מול מצבי איום

ד"ר אימן אגבריה, אוניברסיטת חיפה:
**למידה רגשית-חברתית והחינוך
לאזרחות ולמורשת בחברה
הערבית בישראל**

14:00-13:15 ארוחת צוהריים

15:00-14:00 מושב שלישי: SEL בבית הספר

יו"ר: ד"ר חגי קופרמינץ, אוניברסיטת חיפה

ד"ר יריב פניגר, אוניברסיטת בן גוריון:
הטמעת למידה רגשית-חברתית בבית הספר - חסמים, אתגרים והזדמנויות

ד"ר מידי שליסל, המזכירות הפדגוגית | נועה פחימה, מינהל חינוך ירושלים

פרופ' דיוויד פורטס, מכון ויצמן:
למידה רגשית-חברתית במתמטיקה ובמדעים

פרופ' אבי עשור, אוניברסיטת בן גוריון:
**תמיכת מורה בצורכי תלמידים כתשתית חיונית להתפתחות רגשית
מיטבית ולהוראת מיומנויות**

16:00-15:00

פרופ' סטפני מ' ג'ונס:

**Explore SEL: אתר יישומי להטמעת למידה רגשית-חברתית
במערכות חינוך** (הרצאה באנגלית בליווי תרגום סימולטני לעברית ולערבית)

תקצירי הרצאות

(לפי סדר המושבים)

מושב ראשון

למידה חברתית-רגשית בבתי הספר: מדע ופרקטיקה

פרופ' סטפני מ' ג'ונס Stephanie M. Jones

יותר ויותר ראיות מציגות את חשיבותן של מיומנויות חברתיות-רגשיות ושל תוכניות התערבות הקשורות אליהן לבריאותם הנפשית של ילדים, להתנהגותם ולהצלחתם בלימודים. עם זאת, אנשי המקצוע שעובדים עם ילדים בבתי הספר ובמסגרות אחרות נתקלים במגוון גדול ולעיתים מבלבל של מונחים, הגדרות וגישות. בהרצאתה תסקור ג'ונס את המחקר הנוגע למאפיינים, לתכנים וליעילות של אסטרטגיות ללמידה חברתית-רגשית ותוכניות התערבות המיועדות לתלמידים בבית ספר יסודי. ג'ונס תציג פרויקט חדשני שנועד לקשר בין מסגרות העבודה (frameworks) המושגיות המרכזיות ובין מסגרות העבודה הפרקטיות בשדה. נוסף על כך היא תסכם כמה מן האתגרים בתחום ותדון בהזדמנויות שהם מציעים למחקר העתידי וליישום בשטח.

עקרונות ללמידה רגשית-חברתית בישראל

פרופ' רמי בנבנישתי

העניין בלמידה רגשית-חברתית (SEL – Social Emotional Learning) הולך וגובר בעשור האחרון במערכות חינוך בעולם. כמו כן ישנה הסכמה רחבה לגבי החשיבות והתרומה של למידה רגשית-חברתית להשגת תוצאות חיוביות לתלמיד, הן במהלך הלימודים הן בחיים הבוגרים. נוסף על כך, יש עדויות רבות לכך שניתן לקדם למידה רגשית-חברתית באמצעים שונים.

למידה רגשית-חברתית מתוארת בשמות שונים ובהגדרות שונות ונכללת במסגרות עיוניות שונות, משיקות או קרובות, ועל כן היא בעייתית להמשגה.

למרות מורכבות זו ניתן לזהות כמה מרחבים של מיומנויות, עמדות, ערכים ותפיסות: המרחב התוך-אישי, המרחב הבין-אישי והמרחב האזרחי הנוגע לתפקוד כאזרח במדינה דמוקרטית רבת-רבותית.

מסקירת הספרות בנושא עולה שכדי להטמיע למידה רגשית-חברתית במערכת החינוך חשוב להקפיד על כמה עקרונות. ראשית, יש לנקוט גישה כוללת המקיפה את חיי התלמיד בכללם, את בית הספר בכללותו ואת מערכת החינוך בכללה (The whole child, the whole school, the whole system-wide). יש ליצור סביבה בית ספרית המטפחת למידה זו. חיוני להבטיח הכשרה, הכנה וליווי של הצוותים החינוכיים, המשמשים תשתית לכל התהליך.

חשוב להתאים את הלמידה להקשר המקומי, לשלב ההתפתחותי של הילדים ולמגוון הצרכים והקבוצות באוכלוסיית התלמידים. יש לשלב בין גישה מערכתית של כלל מערכת החינוך עם אוטונומיה מקומית.

ההקניה והטיפוח של למידה רגשית-חברתית נעשים בכמה אפיקים במקביל: **(א)** יצירת אורח חיים בבית הספר התומך בלמידה זו, באמצעות התנהגויות מתאימות של הצוות, שגרות בית-ספריות ואקלים מיטבי. **(ב)** הטמעת למידה רגשית-חברתית בהוראה בכל תחומי הדעת, כחלק אינטגרלי מהשיעורים ומהמשימות הלימודיות. **(ג)** הכללת שיעור ייעודי בנושא למידה רגשית-חברתית במערכת השיעורים המחייבת את כל בתי הספר ואת כל הגילים. **(ד)** נוסף על האפיקים הקודמים יכולים בתי ספר להפעיל תוכניות התערבות חיצוניות, המתאימות לצורכיהם הייחודיים.

הטמעה של למידה רגשית-חברתית במערכות חינוך, גם אם היא מבוססת על מיטב הידע, היא תהליך מתמשך של למידה ושינוי, שנועד להבטיח התאמה להקשר המקומי המשתנה עם הזמן. חשוב ללוות תהליך זה במחקרים שיטתיים מתאימים כדי שהלמידה הרגשית-חברתית תתרום לכל אחד מהתלמידים ולחברה כולה.

מיומנויות רגשיות-חברתיות בדמות הבוגר – מהמשגה לפרקטיקה **ד"ר מיכל טביבאיך-מזרחי**

בימים אלו מתגבש במשרד החינוך מהלך מערכתי לגיבוש תפיסה אסטרטגית של הלמידה, הקושרת בין חזון המערכת ודמות הבוגר לבין תוכניות הלימודים ותהליכי הוראה ולמידה. מטרת המהלך היא להוביל למידה מעמיקה המשלבת ידע, מיומנויות וערכים, הן בתחומי הדעת הן בתהליכים חינוכיים. למידה כזו תתמוך בתלמידים בהתמודדותם עם אתגרי הסביבה המשתנה - ברמה האישית, החברתית, האזרחית והתעסוקתית. לצד המיומנויות הקוגניטיביות, הגדיר המשרד גם מיומנויות תוך-אישיות (רגשיות) ומיומנויות בין-אישיות (חברתיות) שחשוב להקנות לתלמידים. מיומנויות אלו נחוצות להשגת רווחה במונחה הרחב, היינו לא רק רווחה כלכלית אלא גם רווחה אישית (well being) ואיכות חיים טובה לתלמידים. במשרד החינוך נבחנים כעת צעדים מעשיים שמטרתם להקנות מיומנויות רגשיות וחברתיות לצוותים חינוכיים ולתלמידים, במגוון תחומים ועל ידי גורמים שונים במערכת.

SEL בית ספרנו – מעקרונות למעשים יעל ביבר אביעד

בהרצאה אעסוק ביישום למידה רגשית-חברתית בבית ספר אלונים, אשר הוקם לפני ארבע שנים ומאז הקמתו פועל במודל ייחודי שמפתח הצוות החינוכי.

ראשית אציג את המודל הפדגוגי של בית הספר, המאפשר חיבור יום-יומי של הלמידה הרגשית-חברתית עם תחומי הליבה. הצגת המודל תלווה בדוגמאות משגרות העבודה בכיתות, הממחישות כיצד מיומנויות כמו עבודת צוות או רפלקציה מקבלות מעמד שווה להוראת תכני הלמידה. בהמשך אדגים כיצד הלמידה הרגשית-חברתית משמשת גם לטיפול בנושאי משמעת, כחלק מהאקלים הבית ספרי הכולל.

לבסוף אתייחס לתנאים החינויים להטמעת למידה רגשית-חברתית בבתי ספר ציבוריים נוספים ובמרחבים נוספים שאינם כיתות הלימוד: במסדרונות, בחצר וברשתות החברתיות.

מושב שני

למידה רגשית-חברתית – הצגת פעולות מרכזיות במשרד החינוך עינב לוק

קידום למידה רגשית-חברתית הוא מרכיב מרכזי ביעוד של השירות הפסיכולוגי ייעוצי (שפ"י) במשרד החינוך. אנשי המקצוע של שפ"י מובילים תהליכים לקידום ההתפתחות הרגשית, הקוגניטיבית והחברתית של התלמידים ולבניית סביבה שמאפשרת רווחה נפשית לצוות החינוכי, לתלמידים ולהוריהם בכל מרחבי החיים - בכיתה, בבית הספר ובקהילה.

בהרצאה אסקור את העשייה של שפ"י בתחום זה בשנים האחרונות - במדיניות, בתוכנית העבודה ובעבודה מערכתית. כמו כן אתמקד בהון האנושי של מערכת החינוך - הצוותים החינוכיים. הם המשאב העיקרי לפיתוח ולהטמעה של תוכניות לקידום רווחה נפשית, ליצירת אקלים מיטבי, לעבודה פסיכו-פדגוגית בתהליכי הוראה ולמידה, לחיזוק הקשר עם ההורים ולמתן מענה לתלמידים בסיכון. לפיכך, אנו פועלים לחיזוק הרווחה הנפשית ותחושת המסוגלות של הצוותים. בדבריי אתייחס למהלכים מערכתיים שמתגבשים בימים אלה ואציג את האתגרים וההזדמנויות בהטמעת מהלכים אלה בבתי הספר.

למידה רגשית-חברתית בקרב ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים: תוכניות, דגשים ואתגרים

פרופ' מיכל אל יגון

הרצאה זו תסקור בקצרה כמה דוגמאות לתוכניות לקידום למידה רגשית-חברתית בקרב ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים. תחילה נתמקד במאפיינים רגשיים-חברתיים של ילדים ומתבגרים עם לקויות שונות כדוגמת אוטיזם, לקויות למידה, ADHD, מוגבלות שכלית ובעיות התנהגות. לאחר מכן יוצגו דוגמאות לכמה תוכניות התערבות מבוססות מחקר וממצאים לגבי יעילותן. עוד תעסוק הרצאה זו בדגשים, אתגרים ונושאים לדיון ומחשבה בהקשר לתוכניות אלו ובתרומתן לשילוב ולהכלה של ילדים עם צרכים מיוחדים.

פיתוח חוסן מול מצבי איום

פרופ' דני חמיאל

בניית חוסן בתהליך של חיסון, קרי קבלת כלים להתמודדות עם לחצי היום-יום, הטמעתם בחיי הילדים והפעלתם בזמן של משבר, היא התהליך המתבקש להכנה של ילדים למצבים של קושי משמעותי בעתיד. זוהי תוכנית אוניברסלית העובדת לא רק על התמודדות עם קושי אלא על שיפור הרווחה הנפשית והאפשרות לגדול ולהתפתח. יחד עם זאת, בחברה שנמצאת תחת איום מתמיד, ובעיקר באזורים מסוימים שבהם חיים תחת איום גדול יותר, אי אפשר להתעלם מכך שמשבר משמעותי כבר נוכח בחיי הילדים. בהרצאה זו אתייחס לדרך שבה ניתן להקנות את הכלים גם תוך כדי מצב של משבר, ולאפשרות לעשות זאת בצורה דיפרנציאלית - לפי המרחק מהאיום.

למידה רגשית-חברתית והחינוך לאזרחות ולמורשת בחברה הערבית בישראל

ד"ר אימן אגבאריה

ההרצאה תתמקד בביקורת הקיימת בספרות על הגישות השונות לחינוך רגשי-חברתי, ובתוך כך תחלץ תובנות רלוונטיות למערכת החינוך בחברה הערבית. בהקשר הישראלי, ההרצאה תאגד את הניסיון לאמץ מודל אוניברסלי לחינוך רגשי-חברתי, ותדגיש את חשיבותה של התייחסות משמעותית ושיטתית להקשר החברתי-פוליטי ולזיכרון הקולקטיבי של התלמידים והמחנכים הערבים. בהמשך אצביע על הסכנות שבהשתלטות השפה הטיפוליית של החינוך הרגשי-חברתי על השיח של חברה הסובלת מגילויים קשים של גזענות, אפליה, אלימות ופשיעה. עוד אטען כי דרושה גישה רגשית-תרבות לשם הטמעה של חינוך רגשי-חברתי במערכת החינוך הערבית בישראל; לשם כך יש לפתח חומרים בשפת האם של הילדים ושל המחנכים, ולאפשר להם לבטא באופן אותנטי מצוקות חברתיות ואתגרים תרבותיים ייחודיים, לרבות מתן לגיטימציה להנחת חוויות של גזענות וניכור. עוד אטען כי לימודי אזרחות הם מרחב מבטיח להטמעה ולפיתוח היבטים בחינוך רגשי-חברתי.

תפיסות מתחרות לחינוך לערכים **פרופ' חנן אלכסנדר**

הרצאה זו תעסוק בשאלה מהם ערכים ומהן הדרכים הנכונות להנחילם לדורות הבאים. לשאלה זו ארבע תשובות שונות, המבוססות על השיטה הארטאית של אריסטו, השיטה הדיאונטולוגית של עמנואל קנט, השיטה הפרגמטיסטית של ג'ון דיואי והשיטה הפמיניסטית-אכפתית של נל נודינגס. הרצאתי תכין את הקרקע המושגית לדיון בהמשך המושב באשר לשאלה איזו שיטה מתאימה לחינוך לערכים במערכת החינוך הישראלית, או לחלופין, אילו מרכיבים של כל שיטה מתאימים לחינוך לערכים במערכת החינוך הישראלית.

מדוע מדינות מחנכות לערכים? **ד"ר נירית טופול**

החינוך לערכים יוצר טוב משותף; טוב שחותרים אליו יחד כלל המשתתפים במלאכת החינוך, והוא הבסיס לחברה מתוקנת ויציבה. חינוך לערכים עוסק בשאלה מה מניע אנשים לבחור בדפוס התנהגות מסוים. בהרצאה נציג טיפולוגיה של ארבע תפיסות מרכזיות בתחום: תפיסה לאומית המחנכת לערכים פטריורטיים, תפיסה רב-תרבותית המחנכת לערכים פלורליסטיים, תפיסה מבוזרת המחנכת לערכים גלובליים ותפיסה התנהגותית המחנכת לערכים חברתיים.

קידום ההוגנות במערכת החינוך **פרופ' ח'אלד עראר**

ההרצאה תבחן את האופן שבו אפליה טבועה ברבדים שונים במערכת החינוך: הרובד האישי, הרובד הדיאדי, הרובד המבני והרובד החברתי. הצבעה על מוקדי האפליה ומודעות אליהם ואל הביטוי שלהם בפועל ישמשו מקור לקידום שיח על הוגנות ושוויון, ברמת המדיניות, המנהיגות והפרקטיקה. כמו כן יוצג בהרצאה מודל אקולוגי-מערכתי, המבוסס על שיח פרוגרסיבי, הֶקְשָׁר חינוכי מכיל ופעולה יום-יומית, המקדמים מרחב חינוכי משותף. כל אלו חותרים תחת דינמיקת האפליה השוררת במערכת החינוך ומקדמים הוגנות ושוויון.

פיתוח זהות יהודית באופן פלורליסטי וסובלני פרופ' זהבית גרוס

המאה ה-21 מציבה אתגרים מורכבים למסגרות חינוכיות המעוניינות להנחיל ערכים יהודיים. מטרת ההרצאה היא לתאר את הדילמות העיקרית שאיתן מתמודדת מערכת החינוך בתהליך עיצובה של זהות יהודית בעלת אופי פלורליסטי וסובלני. בהרצאה אציג תוצאות ממחקרים שעסקו בהיבטים שונים של סוגיה זו.

חינוך לערכים – הזדמנויות ואתגרים ד"ר מיה בניש וייסמן

אנשי חינוך מתמודדים עם הצורך לאזן בין ערכים שונים ולעיתים מנוגדים בחיי היום-יום. במסגרת ההרצאה נעמוד על הערכים השונים, נדון בדוגמאות לסתירות ערכיות נפוצות במערכת החינוך ונדון בדרכים שבהן ניתן לחנך לערכים כחלק מהשגרה בכיתה.

מושב שלישי

הטמעת למידה רגשית-חברתית בבית הספר – חסמים, אתגרים והזדמנויות ד"ר יריב פניגר

הטמעה של שינויים במערכות חינוך היא פעולה מורכבת המצריכה התמודדות עם שורה ארוכה של קשיים ומכשולים. מחקרים מלמדים שהטמעה מוצלחת תלויה בראש ובראשונה בנכונות של סגל בית הספר לבצע אותה באופן שמקדם את מטרות השינוי. כדי לעודד נכונות כזו אין זה מספיק להדריך את הצוות באופן איכותי על אופן ביצוע השינוי, אלא גם לאפשר להם להשתתף בתהליך קבלת ההחלטות ובהתאמת השינוי לאופיו של בית הספר. תוכניות המונחות מלמעלה בצורה שרירותית עלולות להתקל באדישות, בהתנגדות או בשיתוף פעולה חלקי, ולכן יהיו מועדות לכישלון ידוע מראש. עניין זה רלוונטי במיוחד לתוכניות ללמידה רגשית-חברתית מכיוון שהן דורשות לימוד מעמיק של הצוות החינוכי, הבנה של יעדי התוכנית ולעיתים גם שינוי עמדות.

למידה רגשית-חברתית במתמטיקה ובמדעים פרופ' דיוויד פורטס

ההבנה כי למידה אינה רק למידה קוגניטיבית אלא כוללת היבטים רגשיים-חברתיים, נוכחת יותר ויותר במסמכי מדיניות. בפרט היא נוכחת במסמכים המפרטים תוכניות לימודים בתחומי המתמטיקה והמדעים, אם כי לעיתים היא חבויה בין השורות. בהרצאה אתיחס למקום המיומנויות הרגשיות-חברתיות במסמכי מדיניות ולדרך שבה הניסיונות לקדמן באים לידי ביטוי בהוראתם של תחומי המתמטיקה והמדעים. אתיחס גם לחיוניות המיומנויות הרגשיות-חברתיות להעצמת המוטיבציה והחוללות העצמית בתחומי דעת אלו.

תמיכת מורה בצורכי תלמידים כתשתית חיונית להתפתחות רגשית מיטבית ולהוראת מיומנויות פרופ' אבי עשור

במחקר ובתאוריה הפסיכולוגית קיימת תפיסה חשובה אך לא מוכרת מספיק באשר ללמידה ולהתפתחות רגשית-חברתית מיטבית. לפי תפיסה זו, המשאב המרכזי המקדם התפתחות מיטבית הוא חוויות הקשורות לסיפוק צרכים בקשר, שייכות, מסוגלות, ערכים וזהות פרו-חברתית. תפיסות עצמי ואחר המתבססות על חוויות אלו מקדמות גם הן התפתחות מיטבית. לפי גישה זו מיומנויות הן רק אמצעי עזר חשוב לקידום חוויות של סיפוק צרכים. בהתאם לכך, אנשי ונשות חינוך המעוניינים לקדם התפתחות מיטבית צריכים קודם כול ליצור סביבה לימודית-חברתית אשר תומכת בצרכים, בתפיסות עצמי חיוביות ובערכים פרו-חברתיים של תלמידים. ההרצאה תציג כמה פרקטיקות מרכזיות ליצירת סביבה לימודית-חברתית תומכת, נוסף על כך, אראה כי כאשר תלמידים חשים כי המורים פועלים בדרך רגישה לצורכיהם, מתחזקת המוטיבציה שלהם ללמוד מיומנויות. לעומת זאת, כאשר המורים נתפסים כמי שאינם מנסים באמת לתמוך בצורכי התלמידים או לשוחח עימם על קשייהם ומאוייהם, סביר להניח כי התלמידים יתנגדו ללמידת מיומנויות מהמורים. לפיכך בבואנו לקדם התפתחות רגשית-חברתית מיטבית, חשוב קודם כול להשקיע בקידום פרקטיקות מורה היוצרות סביבה תומכת ותחושה של רגישות לצורכי התלמידים.

Explore SEL אתר יישומי להטמעת למידה רגשית-חברתית במערכות חינוך פרופ' סטפני מ' ג'ונס

המונח "למידה רגשית-חברתית" משמש כמונח גג לתתי-תחומים רבים המוכרים היטב לאנשי החינוך, לחוקרים ולקובעי המדיניות. נוסף על כך, הטרימינולוגיה המשמשת לתיאור אותו מערך של כישורים ומיומנויות אינה אחידה. על כן ישנו קושי רב בהמשגה של התחום, של המיומנויות הנכללות בו ושל הדרך להעריך אותן. הדבר עלול לפגום בקשר בין הפרקטיקה למחקר ולפגום בתהליך המדידה וההערכה של התוכניות.

בסדנה יוצג אתר המיועד לסייע לקובעי מדיניות ולאנשי חינוך במטה ובשדה לנווט בתחום המורכב של הלמידה הרגשית-חברתית ולאפשר להם לקבל החלטות בצורה מושכלת. האתר Explore SEL מאפשר למשתמשים לחקור את התחום ולבחור מסגרת מושגית שתכוון את עבודתם ותסייע להם להטמיע למידה רגשית-חברתית בכל מסגרת חינוכית.

תקצירי קורות חיים של הדוברים

סטפני מ' ג'ונס

פרופ' סטפני מ' ג'ונס היא פרופסורית במחלקה להתפתחות הילד ולחינוך בפקולטה לחינוך של אוניברסיטת הרווארד. המחקר שלה מתמקד בגורמים המשפיעים על ההתפתחות החברתית, הרגשית וההתנהגותית של ילדים וצעירים. בעשר השנים האחרונות התמקדה ג'ונס במחקר העוסק בהשפעות של תוכניות התערבות ללמידה חברתית-רגשית בנני ילדים ובבתי ספר יסודיים על התוצאות ההתנהגותיות והלימודיות ועל הפרקטיקות בכיתה. נוסף על כך עסקה ג'ונס בפיתוח, ביישום ובבחינת תוכנית לימודים חדשה. עבודתה של ג'ונס שמה דגש על מחקר מדעי קפדני, והיא כוללת הערכת תוכניות והנגשת תוכן לאנשי מקצוע וקובעי מדיניות בתחום הגיל הרך וגילאי הביניים. מחקרה בוחנים את הגורמים ואת ההשלכות של בעיות ויכולות חברתיות ורגשיות; אסטרטגיות לשינוי הנתיבים שמעצבים את ההתפתחות החברתית-רגשית של ילדים; תוכניות התערבות ופדגוגיות שמעודדות יכולות חברתיות ורגשיות אצל ילדים ומבוגרים. ג'ונס ניהלה מחקרי הערכה רבים של תוכניות התערבות ופעולות חינוכיות לגיל הרך, ובהן תוכנית 4Rs של ארגון CASEL, תוכנית Resolving Conflict Creatively, פרויקט SECURE של אוניברסיטת הרווארד ופרויקט Head Start CARES של ארגון MDRC.

בשנת 2002 קיבלה ג'ונס דוקטורט בפסיכולוגיה התפתחותית מאוניברסיטת ייל, שם זכתה להכשרה אצל אדוארד זיגלר ואליס קרטר (Edward Zigler and Alice Carter). בעבר עבדה ג'ונס כעמיתת מחקר במרכז הלאומי לילדים נזקקים של אוניברסיטת קולומביה. ג'ונס מכהנת בוועדות ייעוץ ארציות רבות ובקבוצות יועצים מומחים הקשורים להתפתחות חברתית-רגשית ולמדיניות לצמצום העוני בקרב ילדים ומשפחות, ובהן National Board of Engaging Schools. בשנת 2008 זכתה ג'ונס בפרס Grawemeyer לחינוך על עבודתה עם זיגלר וולטר גיליאם (Zigler and Walter Gilliam) בכתבי הספר A Vision for Universal Preschool Education, שראה אור בהוצאה של אוניברסיטת קיימברידג'.

בשנת 2013 קיבלה ג'ונס את פרס Early-Career Distinguished Contribution Award על שם ג'וזף אי. זינס של האגודה האמריקנית לפסיכולוגיה, על תרומה יוצאת דופן לקידום מחקר בתחום הלמידה החברתית-רגשית ובהרחבת פרקטיקות המבוססות על ראיות. ג'ונס שימשה עורכת משותפת בגיליון 2018 של מגזין Future of Children המתמקד בלמידה חברתית-רגשית, והיא חברה ב-Council of Distinguished Scientists for the National Commission on Social, Emotional, and Academic Development של מכון אספן.

לקריאת תקצירי קורות החיים של יתר הדוברים סקו את הברקוד

ידע לשם שינוי

معارف من أجل التغيير

9.1.2020

י"ב טבת תש"ף

חומרי הרקע כוללים:

- תוכנית הכנס
- תקצירי הרצאות

09:00-08:30

התכנסות והרשמה

09:15-09:00

ברכות ודברי פתיחה: ד"ר תמי חלמיש אייזנמן

11:00-09:15 מושב ראשון: מדידה לשם שינוי

יו"ר: פרופ' משה יוסטמן, המרכז האקדמי רופין ואוניברסיטת בן גוריון

פרופ' משה יוסטמן:

מהפכת המידע מחייבת דיון אחר במטרות החינוך

פאנל:

פרופ' יעקב כץ, מכללה ירושלים | ד"ר חגית גליקמן, ראמ"ה | ד"ר איריס בן דוד
הדר, אוניברסיטת בראילון | דוד בן זוהר (בנזי), מנהל לשעבר של קריית חינוך
תל אביב-יפו | מהנא הנא טאפש, ראש מְנְהָל חינוך בבית ג'אן

פרופ' ג'וש גלייזר, אוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון:

**האם מחקר מסוגל להפוך מערכות חינוך לחכמות יותר?
תובנות ממערכת החינוך האמריקאית**

11:20-11:00 הפסקה

13:00-11:20 מושב שני: פיתוח מקצועי של צוותי הוראה -

מהגות ומחקר למדיניות ומעשה

יו"ר: פרופ' מריו מיקולינסר, המרכז הבינתחומי הרצליה, יו"ר ועדת המומחים

פיתוח מקצועי בארץ - דיון בדוח המסכם של ועדת המומחים

פאנל:

זאב אלדר, מפקח הפיתוח המקצועי במחוז דרום | זהבה הראל, מנהלת מְנְהָל
חינוך בעיריית באר שבע | תומר אושרי, מייסד "המכינה הבית ספרית" |
ד"ר סמדר לוי, מורה לפיזיקה ומנהלת קהילות מורי הפיזיקה במכון ויצמן |
ד"ר אורלי לכיש-זלאיט, מנהלת היחידה לפיתוח מקצועי בחינוך מדעי, מכון דוידסון

מנחה ומגיב: ד"ר ניר מיכאלי, מכללת אורנים

איך מחקר יכול להוביל לשינוי במדיניות ציבורית?

פרופ' ג'וני גל, האוניברסיטה העברית ומרכז טאוב:
מה קורה במפגש בין אקדמיה ומדיניות?

פרופ' אדם לפסטיין, אוניברסיטת בן גוריון:
בסיס ידע למורים - פיתוחו, הפצתו וצריכתו

14:00-13:00

**מושב שלישי: שימוש במחקר בחיי היום-יום -
איך להנגיש מחקר ואיך להשתמש בו?**

**מחקר ככלי עבודה למורה -
האם יש חיה כזו?**

נמרוד סמילנסקי-פרידמן
אילה ולודבסקי-יובל

**איך לרדת לעומקם של דברים
במדיום שטוח?**

הגר קוט, במאית ומפיקת סרטים
תיעודיים

14:45-14:00 ארוחת צוהריים

16:00-14:45

**מסעותיו של ידע מחקרי ואקדמי -
מפגשים אישיים עם מוצ'ילרים מנוסים**

רוני אמיתי, לשכת המדען הראשי במשרד החינוך | יובל וורגן, מרכז המידע
והמחקר של הכנסת | עמרי זגן, קרן רש"י | צילה חיון, הספרייה הלאומית
| ד"ר נטע ליפמן, האגודה הישראלית לאקולוגיה | יומירן ניסן, עמותת
"מדע גדול בקטנה"

תקצירי הרצאות

(לפי סדר המושבים)

מושב ראשון

מהפכת המידע מחייבת דיון אחר במטרות החינוך

פרופ' משה יוסטמן

מהפכת המידע הולכת ונטמעת במערכת החינוך, אך אינה מעלה את קרנה בציבור. יש מבחנים סטנדרטיים, יש בסיסי נתונים מקיפים, יש נגישות מוגברת למידע, יש מנגנוני אחריותיות, אך הביקורת הציבורית על המערכת לא שוככת ולא מצטמצמת. גם מי שרואים בשינויים האלה את שורש הבעיה אינם מעלים על הדעת שאפשר להחזיר את הגלגל אחורה. הציבור מגלה עניין רב במידע החדש הזה, ודורש כי הוא יהיה גלוי ונגיש. כך מעצב המידע את דעת הציבור על מערכת החינוך. זה מחייב אותנו לבחון מחדש את מטרות מערכת החינוך ואת אופן תפקודה. בחינה כזו צריכה להיות שיטתית, שקופה ומפורשת, ולהיות מודעת למציאות חדשה של מדידה והשוואה, פרסום ושיפוט.

האם מחקר יכול להפוך מערכות חינוך לחכמות יותר? תובנות ממערכת

החינוך האמריקאית

פרופ' ג'וש גלייזר

שותפויות מחקר ועשייה (RPP – Research practice partnership) הפכו בעשור האחרון לנושא מרכזי בחינוך האמריקאי. יותר משלושים שותפויות מסוג זה התפתחו בערים שונות במדינה, במימון נדיב של הממשל הפדרלי וקרנות פילנתרופיות; אוניברסיטאות הציעו משרות אקדמיות בתחום ואף הוקם איגוד לאומי בנושא. לא קשה להבין את מגמת הפיתוח הזו. השותפויות נענו לדרישה מצד ארגוני החינוך המקומי וחיברו בין עולם המחקר, המדיניות והעשייה, שהיו מופרדים בעבר. עם זאת, עולה השאלה האם הקמת שותפויות כאלו אכן הפכה את המחקר בחינוך לרלוונטי ולמעשי יותר? האם ישנן עדויות לכך שמערכות החינוך יכולות לנצל את השותפויות לטובת מקבלי החלטות ולטובת מדיניות החינוך? ההרצאה תעסוק בשאלות האלו ותתמקד במחקר רב-שנתי העוסק במבנה הארגוני ובתפקודן של שותפויות מחקר ועשייה בשתי ערים גדולות בארה"ב.

מושב שני

מה קורה במפגש שבין אקדמיה ומדיניות? פרופ' ג'וני גל

בתחילת הרצאה יוצג מחקר בשיתוף פרופ' עידית וייס גל, אשר בחן את מעורבותם של חוקרים באקדמיה מתחומים שונים (חינוך, עבודה סוציאלית ומקצועות הבריאות) בתהליכי עיצוב מדיניות. המחקר מלמד על מידת מעורבותם והדרך שבה היא מתבצעת וכן על הגורמים הקשורים. הנושא יודגם באמצעות מקרה בוחן: השתתפותם של חוקרים מתחום העבודה הסוציאלית בוועדת אלאולף למלחמה בעוני והשפעתם על המלצות הוועדה ועל אימוצן.

בסיס ידע למורים: פיתוחו, הפצתו וצריכתו פרופ' אדם לפסטיין

באקדמיה ובתחומים נוספים נהוג לומר שעדיף היה אילו מורים היו מבססים את הוראתם על ידע מחקרי רלוונטי, מבוסס ועדכני. באותה נשימה נהוג גם להלין על כך שמורים לא צורכים ידע מחקרי, ושקיים פער גדול מאוד בין האקדמיה לשדה ובין הידע המחקרי לבין העשייה החינוכית. אולם, אילו בסיסי ידע עשויים להיות שימושיים עבור מורים? כיצד מפתחים ומפיצים אותם כך שמורים יוכלו להשתמש בהם? בהרצאה זו אטען שחלק מהבעיה נעוץ בסוג הידע המיוצר באקדמיה ובאופן שבו הוא מונגש לשדה; אציע דגם של שיתוף פעולה בין מחקר לשדה, שעשוי להתמודד טוב יותר עם הבעיה; ואדון בבעיות ובאתגרים ביישום דגם זה.

מושב שלישי

איך לרדת לעומקם של דברים במדיום שטוח הגר קוט

המפגש יעסוק בתהליך המורכב של הנגשת ידע באמצעות המדיום הטלוויזיוני, והוא יכלול דו-שיח עם המשתתפים. במהלך המפגש יוקרנו חלקים מהסדרה "והארץ הייתה תוהו ובוהו", אשר עסקה במחקר הארכאולוגי של תולדות ארץ ישראל - נושא מורכב ועמוק (יש שיאמרו אף "יבש"), במדיום דינמי וקצבי (יש שיאמרו אף "שטוח"). במפגש נברר כמה סוגיות:

1. איך להתמודד עם האתגר שבחילוץ ידע ממומחי תוכן?
2. איך להמיר ידע מורכב לתמונה?
3. איך לפתח פתרונות יצירתיים להנגשת סיפור (נרטיב) מורכב?

מחקר ככלי עבודה למורה – האם יש חיה כזו? נמרוד סמילנסקי-פרידמן ואילה ולודבסקי-יובל

מאמרים מחקריים נכתבים בדרך כלל בידי חוקרים עבור חוקרים אחרים, במטרה להתקרב ל"אמת" ולהרחיב את הידע בתחום. יחד עם זאת, מחקרים עשויים להועיל לאנשי השטח בבואם להתמודד באופן מושכל עם אתגרים ובעיות. איך יוצרים מרחב שיח משמעותי שמאפשר לצוות מורים ללמוד ממחקרים וליישם זאת בעבודתם? בסדנה נתנסה בשתי מתודות המשלבות ידע מחקרי בדיון בדילמה מקצועית.

מסעותיו של ידע מחקרי ואקדמי – מפגשים אישיים עם מוצ'ילרים מנוסים

בחלק זה של היום יתקיימו מפגשים עם אנשים המנווטים דרך קבע בין מחקר, מדיניות ועשייה. זו הזדמנות לשיחה פתוחה על קפה ועוגה, סביב השאלות שאתם תשאלו.

בחלק זה נעמיק בסוגיות הקשורות למקומו של ידע מחקרי בעשייה הציבורית:

- איך מקדמים ידע מחקרי ואקדמי בזירות שונות כמו תקשורת, ממשל, אקדמיה, פילנתרופיה וארגונים?
- מה מייחד כתיבה למקבלי החלטות? על אילו שאלות מחקר מדיניות יכול ידע כזה לענות ועל אילו לא?
- מה ניתן לעשות כדי להגדיל את השימוש בידע, ואיך חיים בשלום עם הפער (האפשרי) בין הטקסט לבין הפרשנות של המזמין?
- איך משלבים בין ידע מקומי מהשטח ובין ידע אקדמי ומחקרי?
- מה ההבדל בין מחקר ובין סיפור מדעי, ואיך כותבים אותו בפייסבוק?
- איך הופכים חומר אקדמי מורכב לתוצר שמתאים לקהל הרחב בלי להתפשר על האיכות?
- אילו סוגיות אתיות עולות בעת ביצוע מחקרים בחינוך, וכיצד ניתן להתמודד איתן?

מי מהמוצ'ילרים רלוונטי ביותר למסע שלך? מנחים לבחירתכם:

רוני אמיתי, לשכת המדען הראשי במשרד החינוך | **יובל וורגן**, מרכז המידע והמחקר של הכנסת | **עמרי זגן**, קרן רש"י | **צילה חיון**, הספרייה הלאומית | **ד"ר נטע ליפמן**, האגודה הישראלית לאקולוגיה | **יומירן ניסן**, עמותת "מדע גדול בקטנה"

לקריאת תקצירי קורות החיים של הדוברים סרקו את הברקוד

ועדת המומחים לנושא טיפול של מיומנויות רגשיות-חברתיות במערכת החינוך

במענה לבקשת משרד החינוך, הקימה היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך ועדת מומחים לנושא **טיפול של מיומנויות רגשיות-חברתיות במערכת החינוך**. זוהי ועדה בלתי תלויה של חוקרים (מתנדבים) מתחומי חינוך, פסיכולוגיה, סוציולוגיה, עבודה סוציאלית ומדעי המוח, והיא פועלת זה שנתיים.

הוועדה למדה באופן מקיף את הנושא, בחנה ידע ממחקר קיים בארץ ובעולם, למדה מניסיונם של אנשי מקצוע בעולם ובארץ ובקרוב תפרסם מסמך מסכם הכולל את ממצאי הוועדה, מסקנותיה והמלצותיה למדיניות עתידית.

לצד קריאה מעמיקה וביקורתית של הספרות העולמית הענפה בנושא למידה רגשית-חברתית, הזמינה הוועדה שתי סקירות מדעיות הקשורות לנושאי הליבה של עבודתה: מיפוי מושגי של למידה רגשית-חברתית וסקירה של תוכניות התערבות בעולם ובארץ. שתי הסקירות נכתבו בידי צוות מכון מופ"ת והן זמינות לצפייה [באתר הוועדה](#).

במענה לקול קורא לציבור לקבלת מידע על תוכניות התערבות התקבלו קרוב ל-100 תגובות מגופים ומארגונים שונים. חומרים אלה שימשו את הוועדה בכתיבת הפרק על תוכניות התערבות בישראל במסמך המסכם את פעילות הוועדה. פנייה לבתי ספר לחינוך ולמכללות להכשרת מורים הניבה מידע עשיר על תוכניות ועל קורסים העוסקים בלמידה רגשית-חברתית. מידע זה תרם לכתיבת הפרק העוסק בהכשרת מורים.

בתגובה לקול קורא שפרסמה ועדת המומחים בשיתוף מכון מופ"ת התקבלו שישה עשר מאמרים המייצגים מגוון קולות, ובהם מטה משרד החינוך, חוקרי חינוך, מוסדות להכשרת מורים, מנהלות בתי ספר, מורים, מנחי מורים ומפתחי תוכניות התערבות. [המאמרים בגיליון](#) עוסקים בנושא הלמידה הרגשית-חברתית מזוויות שונות - מערכתיות, תיאורטיות ומעשיות - והם מתכתבים עם מגוון סוגיות שבהן דנה ועדת המומחים.

הוועדה קיימה כמה מפגשים וימי עיון כדי ללמוד על פעילות רלוונטית לנושא במחקר ובשדה, ונפגשה עם חוקרים, אנשי מטה ושטח במשרד החינוך, רשויות מקומיות, רשתות חינוך ומנהלי בתי ספר. חברי הוועדה נפגשו ושוחחו עם שורה של חוקרים מובילים בעולם. בינואר 2019 התארכה **פרופ' קימברלי שונט-רייכל** מבריטיש קולומביה בכנס השנתי של היוזמה, ושיתפה את באי הכנס ואת חברי הוועדה בידע עדכני בנושא למידה רגשית-חברתית. בתחילת דצמבר 2019 נפגשו חברי הוועדה עם **פרופ' כרמל צ'פאי** מאוניברסיטת מלטה, אשר כתב את הדוח על חינוך חברתי-רגשי לאיחוד האירופי. בכנס הנוכחי נארח את **פרופ' סטפני ג'ונס** מאוניברסיטת הרווארד שתציג את עבודתה החדשנית ופורצת הדרך בנושא למידה רגשית-חברתית.

בזמן כתיבת הדברים נמצאת הוועדה בשלבים האחרונים של עבודתה, לקראת גיבוש מסמך מסכם אשר עתיד להתפרסם באביב 2020.

חברי הוועדה

פרופ' (אמריטוס) רמי בנבנישתי | האוניברסיטה העברית בירושלים, יו"ר הוועדה

ד"ר אימן אגבריה | אוניברסיטת חיפה

פרופ' מיכל אל יגון | אוניברסיטת תל-אביב

ד"ר מעין דוידוב | האוניברסיטה העברית בירושלים

פרופ' מיכל טבח | אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' משה ישראלשוילי | אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' אבי עשור | אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

פרופ' דיוויד פורטס | מכון ויצמן

ד"ר יריב פניגר | אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר דפנה קופלמן-רובין | המרכז הבינתחומי הרצליה

ד"ר חגי קופרמינץ | אוניברסיטת חיפה

מרכזת אקדמית: **ד"ר טלי פרידמן**

ועדת המומחים לנושא חינוך לערכים – קווים מנחים למדידה ולהערכה

לבקשת משרד החינוך, כינסה היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך ועדת מומחים בלתי תלויה לנושא חינוך לערכים - קווים מנחים למדידה ולהערכה. הוועדה מורכבת מחוקרים מתנדבים מתחומי חינוך, פסיכולוגיה, פילוסופיה ויישוב סכסוכים. חברי הוועדה לומדים לעומק את נושא החינוך לערכים, בוחנים ידע ממחקר קיים בארץ ובעולם ולומדים מניסיונם של אנשי מקצוע בחו"ל ובישראל. בסוף התהליך, בנובמבר 2021, תפרסם הוועדה מסמך מסכם אשר יכלול ממצאים, מסקנות והמלצות למדיניות.

הוועדה החלה לפעול ביוני 2019 והשנה הראשונה לעבודתה מוקדשת לתהליך למידה מעמיק של הנושא. תהליך זה מתבצע בשני אפיקים מרכזיים:

מפגשים לימודיים: הוועדה קיימה עד כה שני מפגשים לימודיים. מטרת המפגשים היא לקבוע את תחומי הפעילות של הוועדה, למפות את הנושאים העיקריים ולדון בהם. במפגשים אלה למדו חברי הוועדה על תמונת המצב הנוכחית בתחום מהמזמינים של הוועדה במשרד החינוך: נציגי המזכירות הפדגוגית, ראמ"ה ומינהל חברה ונוער.

סקירות מדעיות: כהכנה להתכנסות ועדת המומחים נכתבו ביוזמה שלוש סקירות מדעיות הקשורות לנושאי הליבה של עבודתה: 1. המניעים וההצדקות לחינוך לערכים במדינות שונות וכן מיפוי התפיסות המרכזיות בתחום. 2. התוכניות לחינוך לערכים במדינות שונות וכן דרכי ההערכה והמדידה שלהן. 3. תוכניות לחינוך לערכים בישראל: התוויית המדיניות במשרד החינוך והיישום ברשויות המקומיות ובבתי הספר.

סוגיות מרכזיות בפעילות הוועדה: סעיף 2 בחוק חינוך ממלכתי מגדיר את הערכים המרכזיים של מערכת החינוך הישראלית: "להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים".

לנוכח ההגדרה בחוק החינוך הממלכתי, מסתמנות כמה סוגיות מרכזיות בפעילות הוועדה:

- מהם ערכים? מהן התיאוריות המרכזיות בתחום זה, וכיצד הן מגדירות ידיעה של ערכים, קבלה ואימוץ שלהם? כיצד תחומי דעת כמו פילוסופיה, פסיכולוגיה, פוליטיקה, סוציולוגיה וכלכלה עוסקים בנושא הערכים?
- מהו מקומו של המונח "יהודי" בהקשר של מדינה יהודית ודמוקרטית? מהן הפרשנויות להגדרה "מדינה יהודית"? אילו סוגים של ערכים יכולים להיות מקושרים לכל אחת מהפרשנויות הללו? אילו ערכים כדאי להטמיע במערכת החינוך בהקשר של מדינה יהודית?
- מהו מקומו של המונח "דמוקרטי" בהקשר של מדינה יהודית ודמוקרטית? מהן הפרשנויות להגדרה "מדינה דמוקרטית"? אילו ערכים יכולים להיות מקושרים לכל אחת מהפרשנויות הללו? אילו ערכים כדאי להטמיע במערכת החינוך בהקשר של מדינה דמוקרטית?
- מהי המחויבות של מערכת החינוך כלפי ערכים של קבוצות לא יהודיות בישראל? האם ישנם ערכים "ישראליים" שיכולים להיות מוטמעים בכל בתי הספר בישראל ללא קשר למוצאם של התלמידים או לדתם?
- כיצד מקנים ערכים? האם הקניית ערכים במסגרת חוק חינוך ממלכתי עלולה להוביל לאינדוקטרינציה בעייתית? איך שומרים על חשיבה ביקורתית ועצמאית ועל חופש הביטוי ומחנכים לערכים הנבחרים?
- אלו תורות חינוכיות ותוכניות חינוכיות בנושא הקניית ערכים קיימות בישראל וברחבי העולם? כיצד מכשירים מחנכים להעביר את התוכניות והתורות הללו בישראל וברחבי העולם?
- אילו מתודולוגיות מחקריות משמשות להערכת התורות והתוכניות הללו? אילו בדיקות מאפשרות למדוד הצלחה, השפעה, תועלת או איכות שלהן? נוסף על התוכניות והפדגוגיות, מיהו מושא ההערכה: התלמידים או הצוות החינוכי?

חברי הוועדה ממשיכים לשמוע אנשי אקדמיה ומקצוע המעוניינים לתרום לעבודת הוועדה. המעוניינים לשתף את הוועדה במידע ובידע רלוונטי, מוזמנים ליצור קשר עם **ד"ר נירית טופול**, המרכזת האקדמית של הוועדה: nirit.academy@education.ac.il
עוד על הוועדה ופעילויותיה באתר היוזמה: www.education.academy.ac.il

חברי הוועדה

- פרופ' חנן אלכסנדר (יו"ר) | אוניברסיטת חיפה
ד"ר סראב אבו־רביעה קווידר | אוניברסיטת בן־גוריון
פרופ' תמר אריאב | המכללה האקדמית בית ברל
ד"ר מיה בניש וייסמן | אוניברסיטת חיפה
פרופ' זהבית גרוס | אוניברסיטת בראילן
פרופ' אריאל כנפוניעם | אוניברסיטת העברית
פרופ' ירון להבי | מכללת דוד ילין
פרופ' זמירה מברך | אוניברסיטת בראילן (אמריטה)
פרופ' שאול סמילנסקי | אוניברסיטת חיפה
ד"ר צור קרליץ | המרכז הארצי לבחינות ולהערכה (מאל"ו)
פרופ' (אמריטוס) שפרה שגיא | אוניברסיטת בן־גוריון

מרכזת הוועדה: ד"ר נירית טופול

ועדת המומחים לנושא ניהול מיטבי של הפיתוח המקצועי וההדרכה (של מורים) במערכת החינוך

ועדת המומחים לנושא ניהול מיטבי של הפיתוח המקצועי וההדרכה במערכת החינוך הוקמה לבקשת משרד החינוך בשנת 2017 על ידי היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך. זוהי ועדה בלתי תלויה של חוקרים מתנדבים מתחומי מחקר שונים, שהוקמה מתוך תפיסה כי עיסוק בסוגיה הנדונה דורש פרספקטיבה רחבה ורב-תחומית.

חברי הוועדה קיימו תהליך למידה מקיף בנושא הפיתוח המקצועי וההדרכה של מורים, שבמהלכו הם בחנו ידע ממחקר קיים בארץ ובעולם ולמדו מניסיונם של אנשי מקצוע בארץ ובעולם. במשך שנתיים קיימה הוועדה מפגשי למידה עם גורמים שונים במערכת החינוך, במטה משרד החינוך ובשטח; ערכה שיחות ופגישות פרטניות עם אנשי מקצוע וחוקרים מהארץ ומחו"ל; פרסמה קולות קוראים לקבלת סקירות מדעיות ובחנה באופן ביקורתי את המחקר בנושא. הוועדה עיינה בחומרים שמסר לה משרד החינוך ובמאמרים מגוונים שנשלחו לה במענה לקולות הקוראים שפרסמה - לרבות חוויות אישיות של מורים ומנהלים, תיאורי תוכניות מצליחות בשטח ותובנות על בסיס מחקר עדכני במכללות להכשרת מורים ובאוניברסיטאות.

הוועדה קיימה יום עיון פתוח לציבור ושתי סדנאות לאנשי מקצוע וכן ערכה דיונים לליבון השאלות השונות שעלו בתהליך. בתחילת 2020 צפוי להתפרסם המסמך המסכם של עבודת הוועדה, הכולל את ממצאיה, מסקנותיה והמלצותיה למדיניות עתידית.

המושג "פיתוח מקצועי" במערכת החינוך מתייחס ללמידה מקצועית של מורה לאורך הקריירה, הווה ואומר הלמידה בתקופת ה-in-service, להבדיל מהלמידה בשלב ה-pre-service. הפיתוח המקצועי כהגדרתו במסמך כולל סוגי למידה מגוונים - פורמליים ואי-פורמליים, זכאי גמול ולא זכאי גמול, בקבוצות או ביחידות ובבית הספר ומחוצה לו.

המסמך המסכם את עבודת הוועדה מתייחס לכמה שאלות מרכזיות בתחום הפיתוח המקצועי של מורים. בפרק הראשון סקרה הוועדה את המגמות המעצבות את תהליכי הפיתוח המקצועי במערכות החינוך ברחבי העולם והציגה בכלליות את האתגרים המרכזיים בתחום הפיתוח המקצועי בארץ. הפרק השני בחן את המחקר העדכני בתחום, הן בקשר למאפיינים של תוכניות אפקטיביות לפיתוח מקצועי הן בקשר ללמידה מתוך הניסיון, והציע תובנות על בסיס ממצאי המחקר. הפרק השלישי במסמך מציע הסדרי ניהול וארגון שנועדו לקדם פיתוח

מקצועי מיטבי של מורים ועובדי הוראה, וזאת על רקע התובנות מהמחקר ועל בסיס תאוריות ופרקטיקה מתחום המדיניות הציבורית. בפרק הרביעי התייחסה הוועדה לפנ המשלים של נושא הפיתוח המקצועי, והוא הפיתוח האישי של המורים והתפתחות הקריירה שלהם. בפרק החמישי התייחסה לתהליכי הבקרה וההערכה הנדרשים בשני מישורים. הראשון הוא בקרה והערכה על תהליכי הפיתוח המקצועי, והמישור השני הוא בקרה והערכה על הלמידה המקצועית של מורים - לשם איתור מוקדי הקושי, לשם קידום מקצועי ולשם איתור מורים מעולים שיהיו מורי מורים. כל זאת לשם שיפור מערך הלמידה המקצועית, שיפור מקצועיות המורים וחיזוק מעמד מקצוע ההוראה.

מתוך מבט רחב, הוועדה זיהתה כמה מישורים שבהם הציעה לפעול:

1. חיזוק תרבות הלמידה המקצועית בבית הספר באמצעות יצירת מנגנונים, כלים וסדירות בית ספריות שיעודדו שיתוף פעולה בין חברי צוות ההוראה ויקדמו אוירת למידה.
2. איזון בין צורכי המערכת ושיקולי מדיניות רחבים לבין צרכים מקומיים, אזורים ובית ספריים, וכן בין צורכי המערכת לצורכי ההתפתחות האישית של כל מורה.
3. הגברת התיאום וההיזון החוזר בין הגורמים המנהלים את מערך הפיתוח המקצועי - הן בין יחידות המטה, באמצעות פורום שיהיה אחראי לגבש מדיניות-על, הן בין המטה לגורמים הקרובים לשטח, שיהיו אחראים על יישום הלמידה המקצועית ועל ניהולה בפועל.
4. איגום של מכלול משאבי הלמידה המקצועית ושימוש גמיש בהם. שימוש גמיש ומושכל יאפשר לייצר קוהרנטיות בתהליכי הלמידה בבתי הספר ולעצב באופן טוב יותר את הלמידה והקריירה של כל מורה.
5. קביעת מסלולי קריירה, לרבות מסלולים אופקיים של מומחיות בהוראה, עם אבני בוחן מפורשות לקידום ולמעבר בין תפקידים והתאמת מסלול קריירה אישי לכל מורה.
6. ליווי תהליך הלמידה המקצועית בתהליכי בקרה והערכה אפקטיביים שיבחנו את איכות התהליך ואת ההתקדמות האישית של כל מורה.

חברי הוועדה מקווים כי ההתייחסות לשאלות החשובות האלו תעורר דיון וחשיבה, ובכך יקודם שינוי בתחום הפיתוח המקצועי.

עוד על הוועדה ועל פועלה ראו באתר היוזמה : www.education.academy.ac.il

חברי הוועדה

פרופ' מריו מיקולינסר | המרכז הבינתחומי בהרצליה, יו"ר הוועדה

ד"ר קריסטה אסטרסון | האוניברסיטה העברית

פרופ' מיכל בלר | מכללת לוינסקי לחינוך

פרופ' מונא חורי כסאברי | האוניברסיטה העברית

פרופ' משה יוסטמן | אוניברסיטת בן-גוריון בנגב ומכללת רופין

ד"ר תמי יחיאלי | המכללה ירושלים

פרופ' אדם לפסטיין | אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר ניר מיכאלי | המכללה האקדמית אורנים

פרופ' ענת שושני | המרכז הבינתחומי הרצליה

ד"ר ורדה שיפר | מכון ון ליר בירושלים

מרכזות הוועדה:

גב' רננה פרונצ'בסקי אמיר וד"ר נירית טופול (מרכזות שותפה החל מיוני 2019)

מרכז לידע ולמחקר בחינוך
مركز معلومات وبحث في التربية والتعليم
Center for Knowledge and Research in Education
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך מקדמת שימוש שיטתי בידע מחקרי עדכני ומבוקר בתהליכי קבלת החלטות בחינוך. ידע מחקרי נגיש וזמין למקבלי החלטות ולציבור הרחב חיוני לגיבוש מושכל של מדיניות ולתכנון מיטבי של התערבויות – לשיפור הישגי החינוך בישראל.